

30. Про затвердження паспорту спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право : постанова президії ВАК України від 8 жовтня 2008 року № 45-06/7 / ВАК України // <http://www.twirpx.com/file/247320/>

УДК 346.548: 351.746

Громова Ольга Миколаївна

здобувач кафедри господарського та екологічного права
Донецького юридичного інституту МВС України

ПРАВОВА РОБОТА ІЗ САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНИ

Статтю присвячено забезпеченню економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності недержавної форми власності. Розглянуто основних суб'єктів забезпечення економічної безпеки у недержавному секторі економіки. Зроблено висновок про необхідність ухвалення закону України «Про приватну детективну діяльність», а також розроблення на його основі єдиної концепції економічної безпеки усх суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічна безпека, суб'єкт господарювання, правове забезпечення, конкурентна розвідка, самозабезпечення, охорона.

Статья посвящена обеспечению экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности негосударственной формы собственности. Рассмотрены основные субъекты обеспечения экономической безопасности в негосударственном секторе экономики. Сделан вывод о необходимости принятия закона Украины «О частной детективной деятельности», а также разработки на его основе единой концепции экономической безопасности всех субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, субъект хозяйствования, правовое обеспечение, конкурентная разведка, самообеспечение, охрана.

Article is devoted to ensuring the economic security of economic entities of non-state ownership. The main subjects of economic security in the private sector were considered. The conclusion about the need for the Law of Ukraine "About private detective work," as well as the development on its basis a unified concept of economic security of all business entities.

Keywords: economic security, business entity, legal support, competitive intelligence, self-reliance, security.

У сучасних умовах дедалі більшого значення для України набуває забезпечення економічної безпеки й дотримання відповідних національних інтересів країни. Система забезпечення економічної безпеки пов'язана з розв'язанням правових, економічних і правоохоронних завдань, із захистом економічних інтересів і прав власності держави, підприємств, організацій і суб'єктів господарської діяльності.

Українські підприємства й організації зазнають впливу численних внутрішніх і зовнішніх загроз, іноді кримінального характеру, що призводить до негативних наслідків для всього народного господарства. Тому забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є одним із пріоритетних напрямів у системі економічної безпеки України.

Протидія економічним правопорушенням і злочинам на будь-якому суб'єкті господарської діяльності передбачає створення багатоцільової системи управління, облік норм міжнародних стандартів, застосування досконаліших технологій у прийнятті управлінських рішень, обґрунтування нових напрямів кадрової політики, багатопрофільну підготовку кадрів.

Розроблення, прийняття і здійснення обґрунтованих управлінських рішень у забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання є однією з найважливіших проблем сучасного менеджменту. Про це свідчить і зростання масштабів утрат у

результаті навіть незначних помилок, допущених під час прийняття рішень щодо забезпечення економічної безпеки.

Відзначимо, що в забезпеченні економічної безпеки держави, регіональних утворень провідну роль відіграють саме державні органи, покликані забезпечувати економічну безпеку, тоді як у забезпеченні економічної безпеки конкретного суб'єкта господарювання, його власників, працівників здебільшого беруть участь недержавні структури. Зазвичай взаємодія з державними структурами відбувається тоді, коли вичерпуються повноваження недержавних структур. У зв'язку з цим зростає потреба в системному дослідженні проблем самозабезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням вимог чинного законодавства, що зумовило вибір теми дослідження і визначило розглядуване коло питань.

Проблеми забезпечення економічної безпеки, зокрема й на рівні суб'єктів господарювання, досліджують багато українських і російських учених, серед яких Л. І. Абалкін, А. Є. Городецький, Б. В. Губін, С. С. Драчев, О. Г. Зельднер, Г. Б. Клейнер, Є. А. Олейніков, В. І. Павлов, В. А. Потапов, В. К. Сенчагов, В. Л. Тамбовцев, В. В. Шликов, В. І. Ярочкин та ін. Окремі аспекти розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки розкрито в працях зарубіжних теоретиків і практиків: К. В. Балдіна, С. М. Воробйова, Н. Л. Карданської, О. І. Ларічева, Б. З. Мільнера, В. Б. Ремнікова, Е. А. Смирнова, Дж. М. Джорджа, Г. Р. Джоунса, Ф. Ліса, М. Мескона, Л. Якоккі та ін.

Однак не всі аспекти самозабезпечення економічної безпеки на рівні суб'єктів господарювання набули достатньо повного вивчення. Зокрема, видається, що наразі є потреба пошуку ефективніших напрямів управлінських рішень щодо самозабезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання з урахуванням нових викликів і загроз, реального соціально-економічного стану українського суспільства. Саме реалізація заходів такого пошуку становить ціль статті.

Серед фахівців наявні різні підходи до організації забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання. Наприклад, на рівні суб'єкта господарювання економічна безпека забезпечується дієвістю нормативних, організаційних і матеріальних гарантій, а також своєчасним виявленням, профілактикою та дієвим припиненням посягань на підприємства, його фінанси, майно або інтелектуальну власність, ділові зв'язки, технологію, інформацію. Нині здебільшого економічну безпеку суб'єктів господарювання забезпечують шляхом реалізації двох підходів:

- запобігання загрозам;
- реагування на загрози.

Суб'єкти господарювання (підприємства й організації) відповідно до чинного законодавства прагнуть забезпечити економічну безпеку і своїми силами, тобто створюючи підрозділи, коло обов'язків яких охоплює і забезпечення безпеки, зокрема й економічної.

Самозабезпечення економічної безпеки суб'єктами господарювання ми розуміємо як комплекс заходів, здійснюваних безпосередньо самими суб'єктами господарювання або іншими компетентними недержавними структурами та спрямованих на забезпечення стійкого функціонування суб'єкта господарювання шляхом ліквідації або мінімізації ризиків і загроз його діяльності.

Самозабезпечення економічної безпеки суб'єктами господарювання досягають силами:

- служби безпеки самих суб'єктів господарювання, яка є структурним підрозділом підприємства (організації);

- суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері охорони, контролю за виконанням договірних зобов'язань, розшуку боржників та їхнього майна, добору і розстановки кадрів, веденням конкурентної розвідки тощо;

- інших недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки.

Самозабезпечення економічної безпеки недержавних суб'єктів господарювання може здійснюватися і завдяки зміні організаційно-правової форми або частки майнової участі у діяльності суб'єкта господарювання. Так, Б. В. Дерев'яноко з метою захисту прав власників майна приватних вищих навчальних закладів при їх реорганізації пропонує утворювати господарські об'єднання підприємств в організаційно-правовій формі асоціацій або корпорацій, великих приватних акціонерних товариств, товариств з обмеженою діяльністю, взаємопов'язаних або асоційованих підприємств, а також запроваджувати схему перехресного володіння пакетами акцій кількох асоційованих підприємств різними власниками [1]. Видається, що така схема стала б у нагоді і для самозабезпечення економічної безпеки як недержавних служб безпеки, так і інших суб'єктів господарювання.

Необхідно відразу ж наголосити, що спеціальних нормативно-правових актів, що визначають функціонування служб безпеки суб'єктів господарювання, немає. Служби безпеки комерційних підприємств функціонують згідно з положеннями, затвердженими керівниками цих підприємств. Штат і функціональні обов'язки працівників служби безпеки формують виходячи із завдань, що стоять перед нею.

До основних завдань і функцій служби безпеки суб'єктів господарювання можна віднести такі:

- розроблення та здійснення профілактичних заходів щодо захисту фінансових та інших операцій;

- збирання, обробку, зберігання й аналіз офіційної та конфіденційної інформації стосовно контрагентів і ділових інтересів компанії з метою запобігання угодам з недобросовісними контрагентами;

- організацію та проведення заходів щодо забезпечення безпеки персоналу компанії, основних фондів і фінансових активів у різних умовах повсякденної діяльності та в екстремальних ситуаціях;

- проведення робіт щодо захисту інформації;

- впровадження нормативних актів щодо організації фізичної охорони керівників і співробітників суб'єкта господарювання, обмеження доступу на територію суб'єкта господарювання;

- організацію взаємодії зі службами безпеки інших суб'єктів господарювання, правоохоронними й контрольними органами;

- провадження єдиної політики в питаннях охорони;

- забезпечення збереження конфіденційної інформації, проведення інструктажів і навчання працівників правил роботи з нею.

Варто зазначити, що приватизація безпеки є загальносвітовою тенденцією. Це підтверджують такі авторитетні джерела, як звіти Європейської Комісії й Управління ООН із протидії злочинності та поширенню наркотиків. Приватні компанії в багатьох країнах беруть під охорону державні об'єкти, що традиційно вважають особливо важливими. Наприклад, у США «приватники» охороняють і атомні електростанції, і в'язниці. У Великобританії, Німеччині, Швеції міністерства внутрішніх справ закладають до своїх бюджетів витрати на послуги приватних охоронних підприємств. У цих та інших країнах професійним об'єднанням ринку делеговано регуляторні функції, що раніше якимось намагалася виконувати держава.

З іншого боку, орієнтація лише на недержавних, а тим більше іноземних, інвесторів може сама становити загрозу економічній безпеці суб'єкта господарювання.

Так, згадуваний Б. В. Деревянко на прикладі освіти вказує, що мета діяльності іноземних інвесторів вітчизняних суб'єктів господарювання може бути різною. На жаль, іноземні суб'єкти господарювання і громадяни-іноземці можуть безоплатно надавати українським реципієнтам майно, що є морально або фізично застарілим; що вимагає непомірних за сучасними вимогами витрат енергії та інших ресурсів; що не виконує належним чином своїх функцій; що стимулює засвоєння учнями знань, вироблення вмінь і навичок, які деформують особистість тощо. І зовсім незначна частина майна, що передається інвесторами, має інноваційний характер. Саме таке майно пропонується вважати перспективними майновими активами та підтримувати їх колишніх власників - інвесторів на державному рівні [2, с. 61].

Діяльність недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки в Україні регульовано передусім нормами Господарського кодексу, а також ухваленого 8 вересня 2012 року Закону України «Про охоронну діяльність». Зокрема, згідно з останнім суб'єкти охоронної діяльності можуть надавати на підставі договору такі види охоронних послуг: охорона майна громадян, охорона майна юридичних осіб, охорона фізичних осіб.

У договорах про надання послуг з охорони майна та фізичних осіб, відповідно до положень Цивільного кодексу України, визначаються умови відшкодування суб'єктом охоронної діяльності шкоди, завданої через неналежне виконання ним своїх зобов'язань.

Замовник послуг з охорони майна зобов'язаний надати суб'єкту охоронної діяльності для ознайомлення оригінали документів або завірені в установленому порядку їх копії, що підтверджують його право володіння чи користування на законних підставах майном, охорона якого становить предмет договору, а також правомірність перебування такого майна, транспортного засобу чи особи у визначеному місці охорони [3].

За статистикою, кількість охоронних підприємств в Україні збільшилася з 1005 у 2001 році до 3818 в 2010-му. Торік майже третину підприємств – 28 % – було зареєстровано в Києві, 8 % – у Донецьку, по 6 % – в Одесі, Львові і Дніпропетровську. Інші більш-менш рівномірно розподілилися по всій країні. Проте офіційна статистика не відбиває реальної картини, оскільки в одному регіоні на одну людину може бути зареєстровано до десятка фірм, що можна вважати бажанням власників отримати додаткові гарантії продовження бізнесу в разі позбавлення ліцензії однієї з фірм. Взагалі до сьогодні в Україні ніхто не провів комплексного і масштабного дослідження структури, місткості й динаміки охоронного ринку. Єдиним достовірним дослідженням можна вважати напрацювання Агентства індустріального маркетингу, фахівці якого оцінили інтегрований «білий» доход ринку приватної охорони за 2010 рік у 4,77 млрд гривень (що, до речі, приблизно в п'ятеро більше, ніж у 2002 році) [4].

За даними агентства, станом на серпень 2011 року структура ринку така, що, за підсумками минулого фінансового року, 5 компаній (не враховуючи ДСО) охоплюють 14 % усього обороту ринку. 71 підприємство, заробляючи від 10 до 100 млн грн. на рік, відповідає за 34 % річного обороту. Майже стільки ж разом заробили 587 компаній з річним оборотом від 1 до 10 млн грн. Решта – 19 % ринку – припадає на частку майже трьох тисяч охоронних підприємств [5].

Охоронні підприємства надають послуги передусім у галузі фізичної охорони й аналітичного забезпечення бізнесу. Це, зокрема, збирання й обробка інформації з відкритих джерел, причому з абсолютно легальних позицій.

До основних завдань конкурентної розвідки, здійснюваної в інтересах забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання, можна віднести:

- маркетингові дослідження;
- оцінку потенційних клієнтів і партнерів;

- пошук ринкових ніш;
- вивчення конкурентів;
- добір кадрів;
- систематизацію наявних інформаційних ресурсів і пошук нових.

Аналізуючи наведений – далеко не повний – перелік основних завдань конкурентної розвідки, можна відмітити її інтегральний характер. Причому ці завдання розв'язують численні маркетингові й консалтингові фірми, рекрутингові агентства, інформаційно-аналітичні агентства та ін.

Зазначимо, що теоретично конкурентна розвідка здійснюється на основі відкритих матеріалів (на відміну від промислового шпигунства, яке передбачає проникнення в конфіденційну інформацію). За оцінками багатьох фахівців з розвідки, не менше ніж 80–90% використовуваної інформації надходить саме з відкритих джерел, тому з метою забезпечення економічної безпеки потрібно контролювати, яка інформація про суб'єкта господарювання потрапила у відкриті джерела. З іншого боку, саме через ЗМІ організовується подання тієї інформації, яку топ-менеджерам або ключовим власникам необхідно донести до зацікавлених користувачів, для того щоб потім отримати запланований ефект (наприклад, викуп акцій у міноритарних акціонерів). У багатьох випадках подана інформація може бути й неправдивою.

Не можна також не зауважити, що у Верховній Раді України зареєстровано та розглянуто в першому читанні проект закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», згідно з яким суб'єктами приватної детективної діяльності визнаються:

1) приватні детективи – громадяни України, які отримали в установленому законодавством порядку свідоцтво про право на здійснення приватної детективної (розшукової) діяльності;

2) приватні детективні агентства (бюро, товариства, контори, фірми), об'єднання приватних детективних підприємств та їхні філії, що отримали в установленому законодавством порядку дозвіл на реєстрацію та пройшли державну реєстрацію як юридичні особи.

Приватна детективна (розшукова) діяльність здійснюється задля пошуку, збирання та фіксації інформації, розшуку предметів, майна, людей і тварин, установлення фактів та з'ясування різних обставин на замовлення клієнтів.

Для досягнення означеної мети суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності надають приватні детективні послуги із застосуванням засобів та методів, не заборонених чинним законодавством України.

Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності можуть надавати такі послуги:

- збирання відомостей у цивільних справах на договірній основі з учасниками процесу;

- вивчення ринку, пошук і збирання з відкритих джерел інформації з метою підготовки ділових переговорів, з'ясування фінансової, майнової та комерційної спроможності та надійності потенційних ділових партнерів (юридичних і фізичних осіб);

- з'ясування обставин неправомірного використання в підприємницькій діяльності фірмових знаків та найменувань, недобросовісної конкуренції, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю;

- з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (з їхньої письмової згоди) під час укладення ними трудових та інших договорів, виявлення їхніх ділових зв'язків, зокрема й у регіонах і за кордоном;

- пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин і обставин зникнення, можливостей і умов їх повернення, розшук осіб, які втратили родинні та дружні зв'язки;

- розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, тварин;

- пошук, збирання та фіксація відомостей у кримінальних справах на договірній основі з учасниками процесу. Протягом доби з моменту укладення договору з клієнтом на збирання таких відомостей приватний розшукувач зобов'язаний письмово повідомити про це особу, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора або суд, у провадженні яких перебуває кримінальна справа;

- реалізація заходів для відтворення втраченої (зниклої) інформації щодо законних прав та інтересів замовників;

- пошук і збирання даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення до правоохоронних органів або до суду;

- виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання конфіденційної інформації стосовно фізичних осіб;

- пошук і виявлення фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать замовнику;

- пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних обов'язків; вирішення в порядку, встановленому законодавством України, питань щодо повернення боргів та виконання договірних обов'язків.

Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності можуть надавати й інші детективні послуги, якщо вони не суперечать вимогам чинного законодавства України [6].

До інших недержавних суб'єктів забезпечення економічної безпеки деякі вчені та практики відносять:

- страхові компанії;

- третейські суди;

- торгово-промислової палату;

- недержавні освітні установи;

- кредитні бюро (бюро кредитних історій);

- такі некомерційні організації, як асоціації й об'єднання організацій, членами яких є багато юридичних і фізичних осіб, зайнятих у сфері забезпечення безпеки, а також багато інших організацій;

- деякі фахівці вважають, що як недержавні суб'єкти забезпечення економічної безпеки слід розглядати і профспілки, які покликані послідовно проводити в життя політику захисту економічних інтересів працівників, що працюють за наймом, вести боротьбу з безробіттям, домагатися повної зайнятості й поліпшення умов праці. У всьому світі профспілки відіграють значну роль у здійсненні інституту соціального партнерства, причому обґрунтована й ефективна політика профспілок щодо реалізації принципів соціального партнерства дає змогу забезпечити участь членів трудового колективу в розробленні колективних договорів і угод, в управлінні виробництвом, визначенні гідних умов, оплати праці, встановленні контролю за дотриманням оплати праці.

Підсумовуючи розглянутий матеріал щодо самозабезпечення економічної безпеки суб'єктами господарювання, можемо сформулювати певні висновки:

1. Економічну безпеку суб'єктів господарювання недержавної форми власності забезпечують здебільшого спеціалізовані приватні компанії або власні служби безпеки;

2. В Україні діяльність служб безпеки недержавних суб'єктів господарювання на законодавчо-нормативному рівні не врегульована, що створює передумови для порушення прав особистості й інтересів учасників господарської діяльності;

3. На наше переконання, необхідно посилити лобіювання ухвалення Верховною Радою закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» і на його базі розробити єдину концепцію економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Дерев'янко Б. В. Забезпечення прав власників майна приватних ВНЗ при їх реорганізації / Б. В. Дерев'янко // Форум права. — 2010. — № 4. — С. 286—291 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10dbvpir.pdf>.

2. Дерев'янко Б. В. Правові питання підвищення ефективності використання майнової основи господарювання навчальних закладів / Б. В. Дерев'янко // Вісник господарського судочинства. — 2012. — № 4. — С. 56—65.

3. Про охоронну діяльність: Закон України від 22 березня 2012 року № 4616-VI / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 2. — Ст. 8.

4. Красноперов А. Сценарии развития рынка охраны Украины / А. Красноперов // Охранная деятельность [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=67557.

5. Агентство индустриального маркетинга [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.aimarketing.info/ru/rynki/ohrannye_uslugi_i_bezopasnost.htm.

6. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: проект закону України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF4UO00I.html.

УДК 347.4

Кузьменко Сергій Георгійович

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України, доктор наук з держ.управління, доцент

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ СИСТЕМ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В статті проведено аналіз деяких систем пенсійного страхування. Визначено місце і роль цивільного законодавства у системі пенсійного страхування. Розглянуто сучасний стан пенсійного забезпечення. Визначено рівень розвитку приватних пенсійних фондів і страхування пенсій.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна система, обов'язкове пенсійне страхування, реформа пенсійної системи, солідарна пенсійна система, накопичувальна пенсійна система

В статье проведен анализ некоторых систем пенсионного страхования. Определено место и роль гражданского законодательства в системе пенсионного страхования. Рассмотрено нынешнее состояние пенсионного обеспечения. Определен уровень развития частных пенсионных фондов и страхования пенсий.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионная система, обязательное пенсионное страхование, реформа пенсионной системы, солидарная пенсионная система, накопительная пенсионная система

The article analyzes some of pension insurance. The place and role of civil law in the system of pension insurance. Review the current state of the pension system. The level of private pension funds and pension insurance.